

Гребінка Євген Павлович

Біографія (2)

(1812-1848)

байкар, белетрист, видавець, громадський діяч

Євген Павлович Гребінка народився 21 січня 1812 року на хуторі Убежище Пирятинського повіту на Полтавщині в сім'ї відставного штаб-ротмістра Павла Івановича Гребінки. Початкову освіту здобув у домашніх умовах. У 1825—1831 роках навчався у Ніжинській гімназії вищих наук. У гімназії почав писати вірші. 1827 року написав драматичний твір для самодіяльного театру "В чужие сани не садись". 1829 року почав працювати над перекладом на українську мову поеми Пушкіна "Полтава". Брав участь у виданні рукописних журналів, складених із учнівських творів М.Гоголя, Н.Кукольника, М.Прокоповича, Г.Гребінки. 1831 року закінчив гімназію. Того року на сторінках "Украинского альманаха" в Харкові побачив світ перший друкований твір Гребінки — вірш "Рогдаев пир". У вересні 1831 року повітове дворянство відрядило Гребінку у званні обер-офіцера у 8-й резервний Малоросійський полк, сформований для придушення польського повстання, але полк з Пирятина не вийшов, і у вересні, після поразки повстанців у Варшаві, Гребінка вийшов у відставку. 1834 року Гребінка переїздить до Петербурга, де восени вийшла його збірка байок "Малороссийские приказки", працює у комісії духовних училищ. 1836 року вийшов переклад поеми Пушкіна "Полтава" українською мовою. У червні 1835 року Іван Сошенко познайомив Гребінку з Тарасом Шевченком. З 1837 року працює вчителем російської мови у Дворянському полку. Бере участь в організації викупу Т.Шевченка з кріпацтва, збирає твори українською мовою й клопочеться про випуск їх у додатках до журналу "Отечественные записки". Одержавши відмову, із зібраних для додатків матеріалів укладає альманах "Ластівка", який вийшов 27 квітня 1841 року. 1840 року Гребінка допоміг Шевченкові у виданні "Кобзаря". Того ж року в журналі "Отечественные записки" вийшла Гребінчина повість "Записки студента", а в "Утренней заре" — повість "Кулик". 1842 року пише повість "Сеня". У 1843 році Гребінка відвідав Україну, був у Харкові, разом з Шевченком побував у маєтку Т.Волховської в селі Мосівці. Того ж року в журналі "Отечественные записки" надруковано роман "Чайковский" з епіграфами, взятими із Шевченкових творів. 1844 року Гребінка одружився з Марією Василівною Ростенберг. Того ж року вийшов його роман "Доктор". 1845 року познайомився з П.Кулішем, написав нарис "Петербургская сторона". У 1847 році відкрив своїм коштом у селі Рудці Лубенського повіту на Полтавщині парафіяльне училище для селянських дітей. Того ж року вийшли повість "Заборов" та "Приключения синей ассигнации". З 1846 року Гребінка почав видавати зібрання своїх прозових творів. До кінця 1848 року він видав вісім томів. Помер Гребінка 3 грудня 1848 року в Петербурзі. Тіло його перевезли в Убежище, де й поховали.

Українське суспільство у 20—30-х роках, коли зростав талант Євгена Гребінки,

розвивалося в умовах загострення суспільно-політичних відносин, зростання ліберальних і радикальних настроїв. Після наполеонівської війни 1812 року, коли багато громадян Росії та України ознайомилися з життям Європи й порівняли його зі своїм середньовічним кріпацтвом, почали виникати таємні політичні товариства, з яких 14 грудня 1825 року виросло декабристське повстання в Петербурзі. 28 грудня це повстання відбулося в Україні, під Васильковом, де збунтувався піхотний полк, заітований декабристами. Новий спалах національної самосвідомості після придушення декабристського руху відбувся під час польського повстання 1830 року, яке знайшло жвавий відгук у середовищі радикально настроєного українського громадянства. Прояви українського національного відродження, зініційовані польським визвольним антиросійським рухом, ширилися на Лівобережній Україні. Водночас на Правобережній Україні, на колишніх українських землях Польщі, розвиток національної самосвідомості відбувався під впливом української школи польських письменників, найяскравішими представниками якої були Северин Гоцинський, Богдан Залеський, Антін Мальчевський, Юлій Словацький, Тимко Падуро. У ті часи починали свою діяльність Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Микола Гулак, Опанас Маркович. Уже було видано славнозвісний збірник українських пісень Михайла Максимовича. Надзвичайною популярністю користувалася "Енеї-да" Івана Котляревського, яка започаткувала нову українську літературу, писану живою народною мовою. Ці прояви національного відродження в часи царювання Миколи I викликали непримиренну ворожість. Царизм в усіх проявах національного життя вбачав сепаратизм і вживав заходів щодо остаточної асиміляції українських провінцій. У таких умовах виник так званий романтичний напрям української літератури дошевченківського періоду, яка жила подіями народного життя й надихалася ідеями національного відродження. Євген Гребінка, як і багато хто в українській, російській та польській літературі, вдавався в умовах миколаївської реакції до жанру байки, яка мала в Україні давні традиції й досягла найвищого рівня у XVIII столітті в "Баснях Харьковских" Григорія Сковороди та в російських байках Івана Крилова. Гребінка творчо переосмислив здобутки попередників у жанрі байки й надав їм ширшого жанрового звучання, ввівши в них українські реалії та думки, що відображають світогляд українського селянина. У байках Гребінки відбито соціальні суперечності тогочасної дійсності. Езопівською, сповненою алегорій мовою, він, бачачи соціальну й національну несправедливість тогочасної царської Росії, наважувався говорити сувору і сміливу правду. Майже в усіх його байках хижакам і гнобителям протистоїть простий чоловік, який має здоровий глузд і мораль, і цим протиставляється автором багатим, крутіям, здирникам, чи— нодралам. Наприклад, у байці "Ведмежий суд" він викриває тогочасні порядки, продажність і корупцію в судових установах миколаївської Росії, де судді, Ведмеді та Вовки, за доносом Лисиці готові розтерзати жертву, бідолашного Вола, за те, що той лиш "їв сіно, і овес, і сіль". Вола за скоєні злочини "справедливий" суд постановив

...четвертувати І м'ясо розідрать суддям на рівні часті, Лисичці ж ратиці оддать.

Більшість байок Гребінки — "Зозуля да Снігир", "Сонце да Хмари", "Рожа да Хміль", "Школяр Денис", "Грішник", "Ворона і Ягня", "Вовк і Огонь" та інші — своїм корінням сягають у народну творчість і побудовані на зіставленні двох моралей — панської і народної, хижацької і гуманної. Для своїх байок Гребінка використовує традиційні в народній творчості персонажі Ведмедя, Вовка, Лисиці, Орла, а з другого боку постають Віл, Зозуля, Снігир, Ягня, Конопляночка. Завдяки цьому образи й ідеї його творів були зрозумілими для народу й виконували свою моралізаторську та повчальну роль. В одній з кращих своїх байок — "Вовк і Огонь" Гребінка у досить сміливій критичній формі так висловлює характер взаємовідносин між багатими і бідними:

З панами добре жить, Водиться з ними хай тобі господь поможе, Із ними можна їсти й пить, А цілувать їх — крий нас боже!

У своїх байках, коротких мініатюрах, побудованих, як у драматичних творах, на протиставленні й зіткненні характерів, добра і зла, Гребінка досяг простоти й легкості стилю, влучності характеристики персонажів, завдяки чому його твори стали явищем в українській літературі того часу. Євген Гребінка успішно виступав і як прозаїк, автор історичних повістей, нарисів та роману "Чайковський", присвяченого подіям визвольної війни 1648—1654 років. Цей роман Іван Франко називав улюбленим твором галицько-руської молоді 60—70-х років. Створено його на основі родинних переказів, оскільки мати Гребінки походила з роду Чайковських. У "Чайковському" Гребінка, продовжуючи лінію М.Гоголя, творами якого тоді зачитувалися Росія й Україна, створив широке епічне полотно, зобразив суворе життя козаків, їхню мужність і вірність у дружбі. Гребінка звертався й до так званих злободенних тем, дуже гостро вирішуючи тему маленької людини у жорстокому суспільстві. Недарма його роман "Доктор" майже через півстоліття після смерті Гребінки А.Чехов називав серед кращих творів тогочасної літератури, гідних для перевидання й народного читання. Велику популярність у другій половині XIX століття мали також повісті Гребінки "Приключения синей ассигнации" та "Кулик", в яких він у традиціях гоголівських творів показав жорстоку владу грошей у тогочасному суспільстві. Окремою, а, може, з сьогодішнього погляду, найяскравішою гранню творчості Гребінки є його лірична поезія українською та російською мовами. Кращі з поміж українських поетичних мініатюр — "Українська мелодія" ("Ні, мамо, не можна нелюба любити") стала народною піснею. А російський романс на слова Гребінки "Очи черные, очи страстные" приніс Гребінці ще й світову славу. В історії української культури Гребінка залишився навечно ще й як щирий учасник у вирішенні Шевченкової долі, коли брав участь у викупленні його з кріпацтва та допоміг видати "Кобзар" 1840 року.

**** Як байкописець, займає Гребінка перше місце в нашій письменстві. Його байки визначаються яким національним і навіть спеціально лівобережним українським колоритом, здоровим гумором і не менш здоровою суспільною і ліберальною тенденцією. Він йшов шляхом, прокладеним в російській літературі Криловим, але йшов досить самостійно, не наслідуючи Крилова, вносячи в свої байки український пейзаж і світогляд українського мужика. /**І.Франко.**/**

** Давно хтось сказав, що українською мовою можна писати лише саме кумедне, смішне... Досить прочитати історію Малоросії, придивитися до характерів її героїв, прислухатися до її пісень, де ремство душі виливається в таких жалібних звуках, як пісня степової чайки, як стогін матері над могилою сина, і ви думаєте: невже народ з таким залізним характером, з такими глибокими почуттями може лише сміятися? /**Є.Гребінка.**/

** Увібравши народні традиції, творчо сприйнявши досвід Крилова, Сковороди, Гулака-Артемівського та інших попередників, прямуючи шляхом реалізму і народності, Гребінка підніс байку до нового, вищого рівня, що мало велике значення для розвитку нової української літератури та літературної мови. /**С.Зубков. 1976.**/